

A 2008-as szindróma

Mottó: Nem lehet egyszerre pimaszkodni és kérni.
(Családi magatartási szabály)

Mi baj van a világgal? A rövid válasz: minden. A hosszabb pedig ilyesmi lehet: háború Európa peremén, más, súlyos, globális hatású konfliktusok eszkalációjának az esélye, egymásra torlódó gazdasági válságok, az európai kohézió lazulása, a szövetségi rendszerek szétesésének a veszélye, világegészségügyi vészhelyzetek, felgyorsuló klímaváltozás. Ebben az augusztusi világvége-hangulatban, amikor nekikezdek az írásnak, azon tűnődöm, hogy ha netán beüt a krach, annak elhárításában milyen szerepük lehet az aktuálisan pozícióban lévő személyiségeknek. Képzettségüknek, szakmai ismereteiknek, emberi kvalitásaiknak.

Mivel a világbéke ügyeibe nem óhajtanám beleártani magamat – maradjon ez továbbra is a szépségkirálynő-jelöltek kiváltsága –, leragadnék szűkebb szakterületem, a gazdaság mellett. Ott is van mit felfejteni, hiszen a nemzetközi és a honi elemzők szerint három veszély leselkedik a magyar gazdaságra: az orosz gázszállítások leállítása, az európai recesszió, illetve az uniós források tartós elapadása, esetleg azok részleges megvonása. A gázimportot Szijjártó Péter, a Gazprom legvidámabb barakkjának külgazdasági és külügyminisztere nyilván ügyesen megoldja, globális recessziót egyelőre nem vár a Nemzetközi Valutaalap,

az uniós támogatások késleltetése, esetleg azok megnyirbálása viszont szinte beláthatatlan kockázatot képez. A három közül a legnagyobbat. A hiányzó brüsszeli pénzt ugyanis a központi költségvetésben csak nehezen, további megszorítások révén lehetne pótolni. Ennél is súlyosabb, hogy a folyó fizetési mérleg 2008 óta nem tapasztalt méretű hiányt mutat – vagyis több deviza áramlik ki, mint amennyi befolyik –, ha ezt az uniós támogatások nem ellensúlyozzák, nagy baj lehet. A borúlátásban verhetetlen Bokros Lajos – a Hornkormány pénzügyminisztere – már augusztus közepén államcsődöt vizionált, a nála higgadtabb és szarkasztikusabb László Csaba – Bokros egykori munkatársa, Medgyessy Péter első pénzügyminisztere – pedig azt sem tartja kizártnak, hogy a magyar kormány ismét kénytelen lesz az IMF segítségét kérni.

Hiszem, ha látom.

Bár amennyiben a statisztika képes jelezni a gazdaság reális állapotát, valóban van ok némi aggodalomra. A 2008-as esztendő adatai ugyanis visszaköszönnek. Annak a gyászos évnek az októberében globális pénzügyi válság érte el Magyarországot, az állampapírpiacon lefagyott, a tőzsde beborult, a forint árfolyama nagyot zuhant. Az államadósság akkor

meghaladta a hazai össztermék 70 százalékát – az idei első fél év végén 77,5 százalék volt, és a lejáró tartozások megújítása, az új hitelek felvétele egyre nehezebb és költségesebb. Az volt 2008–2009-ben, az most is, és még inkább az lesz. A belső egyensúly ikerdeficitként jellemezhető megbomlása sem tartható fenn huzamosan. A forint árfolyama ütemesen gyengül, a Magyar Nemzeti Bank alapkamata meghaladja a tíz százalékot, épp úgy, mint 2008 októberében. Az infláció viszont most sokkal gyorsabb, és nem látzik, mikor fog csillapodni. A közel teljes foglalkoztatás elvileg sikermutató lehetne, csak hogy két súlyos árnyoldala van: a munkaadók egybehangzóan állítják, hogy a további növekedés fő akadály a szakképzett munkaerő hiánya, ez a hiány pedig azzal jár, hogy a munkavállalók érvényesíteni tudják bérigényüket. Már mint az inflációhoz igazított bérigényüket. Ezt, a bér-ár spirál felgyorsulását óhajtaná csillapítani a Magyar Nemzeti Bank, csak hogy a feszes munkaerőpiacon nem olyan egyszerű.

Nem merülnék el az apró részletekben, és nagyvonalúan eltekintnék attól is – amitől persze nem lehet –, hogy az európai gazdaság irányítói és a globális válságkezelésben illetékes IMF sokat tanult a 2008-as krízisből. Pusztán azt venném sorra, hogy ha megint belesodródik az ország egy súlyos likviditási válságba, akkor a jelenlegi összetételű magyar kormány milyen erőket képes a válságkezelésre mozgósítani. Hiszen a mostaniban annyi felelőse van a gazdasági ügyeknek, mint soha korábban. Ez így is van rendjén, több szem többet lát. Feltéve, hogy látni akar.

Tartsunk egy kis terepszemlét, megéri. Talán a múltból kirajzolódik valamiféle előrevetülő árnyék is.

A legfőbb könyvelő

A korábbi kormányzatok fő gazdasági felelőse többnyire a pénzügyminiszter volt. Orbán Viktornál ez nem így van, itt ő a pénzügyminiszter, a jegybankelnök, a gazdaságstratégiai miniszter, a külgazdasági és külügyminiszter egy személyben. Második kormánya regnálása idején, 2010 és 2014 között nem is volt Pénzügyminisztérium. A gazdaságirányítói és fiskális funkciók lényegében a nemzetgazdasági miniszter, Matolcsy György kezében koncentráálódtak, egészen addig, amíg 2013 márciusában ki nem nevezték a Magyar Nemzeti Bank elnökének. Kormányzati tisztségét Varga Mihály örökölte meg, aki 2014 óta, titulusa szerint, ismét pénzügyminiszter. Volt már korábban is az, 2001-től a 2002. évi választási vereséig. Előzőleg Járai Zsigmond politikai államtitkáraként ténykedett. Járai terjesztette be a hírhedt kétéves költségvetést, hogy megspórolja Orbánnak a választások előtti parlamenti vitát. Ezzel a költségvetéssel Vargának nem sok teendője akadt. Amikor igazán akadt volna, például 2001 őszén, amikor elkezdődött a választási osztogatás, nem ellenkezett, hanem illedelmesen hallgatott. Igaz, Orbán kormányaiban bármiféle akadékoskodás teljességgel valószínűtlen. A kétéves költségvetés elszámolása, köznapi nyelven a zárszámadás, már Varga utódjára maradt.

Feltétlenül Varga mellett szól, hogy 2018 júniusában ott volt a Művészetek Palotájában a King Crimson együttes koncertjén, ami

igazán kifinomult ízlésre vall. Más ügyekben azonban kevés jelét adja ennek az igényességnek.

A második Orbán-kormány megalkulása után a Miniszterelnökséget vezető államtitkárként alig jelent meg a nyilvánosság előtt, ami jóhiszeműen úgy is érthető, hogy nem adta az arcát Matolcsy unortodox gazdaságpolitikájához. Csakhogy nem volt egyetlen nyilvános ellenvetése sem. Eltúrta azt is, hogy Orbán a bolondját járatta vele. Az átverés 2012-ben kezdődött, amikor Vargát kinevezte az egyes nemzetközi pénzügyi szervezetekkel való kapcsolattartásért felelős tárca nélküli miniszternek. Az előzmény: a magyar gazdaságpolitikát az idő tájt olyan bizalmatlanság övezte, hogy finanszírozási gondok rémlettek fel, sőt az is kiszivárgott, hogy a hitelminősítők le fogják rontani a magyar állampapírok besorolását. Ezt elkerülendő Matolcsy 2011. november 17-én váratlanul bejelentette, hogy a magyar kormány a Nemzetközi Valutaalaphoz fordul. A leminősítést így sem úszta meg.

Meghökkenítő fordulat volt, hiszen előző év nyarán az Orbán-kormány felmondta az elődje által kötött megállapodást az IMF-fel. Washingtonban nem is nagyon hittek a szándék komolyságában. Ráadásul a magyar kormány ragaszkodott volna ahhoz, hogy azt a viszonylag szabad felhasználású elővigyázatossági hitelkeretet kapja meg, amelyet például Lengyelország. Az IMF azonban közölte, hogy a magyar kormánnyal csak a szigorúbb feltételekkel járó készenléti hitelről hajlandó tárgyalni. Orbán előbb a pénzügyi körökben jól mozgó Fellegi Tamást bízta meg a tárgyalások folytatásával, majd

amikor ő bedobta a törülközőt, Vargára lócsölte a feladatot. Neki speciál tudnia kellett, hogy a vállalkozás esélytelen, a lényeg az időhúzás. Ez 2012 októberében bizonyosodott be, amikor Varga az IMF szokásos közgyűlésén Tokióban tárgyalgatott. Közben Budapest utcáit elárasztották a Nemzetközi Valutaalapot pocskondiázó, hazug plakátok. Nagy kár érte, mert az IMF-et akkor már az a Christine Lagarde vezette, aki ma az Európai Központi Bank élén áll, és aki valamennyi elődjénél engedékenyebben fogadta be a bajba jutott országok hitelkérelmeit. Galamblelkét áthozta magával az Európai Központi Bankhoz is. Felesleges volt összebalhézni vele.

Mindazonáltal Varga azon kevés fideszes politikusok egyike, aki a szakmai nyilvánosság előtt úgy jelenik meg, mint aki érti, mi a helyzet. Máskor pedig, főleg kampányidőszakban, gond nélkül lenyomja a propagandapenzumot. Ismétlődően tetszetős megoldás a részéről az is, hogy időről időre elegánsan odaszól a közgazdasági körökben többnyire hiteltelennek tekintett, nagyzolásra hajlamos Matolcsynak. A Magyar Közgazdasági Társaság 2019-es vándorgyűlésén például azt fejtegette, hogy globális lassulás várható; vele szemben Matolcsy kitartott amellett, hogy nincs még vége az aranykor-nak, és átfogó konjunktúraélénkítő programot sürgetett, hogy Magyarország mielőbb zárkózzon fel a fejlett uniós gazdaságokhoz. Egy évvel később, a Covid miatt elrendelt leállítások ellenére Matolcsy még a nyári hónapokban is úgy vélte, a magyar gazdaság visszaesés nélkül képes átveszteni a kritikus évet, amire Varga – Matolcsy szóhasználatát átvéve

– azzal ríposztozott: a gazdaság nem gumilabda, hogy visszapattanjon. Igaza volt. Abban az évben 4,5 százalékkal zsugorodott a GDP. Egy évvel később Matolcsy látványos ellentámadást indított, azt szorgalmazta, hogy a pénzügyi tárca mielőbb térjen vissza a három százalék körüli hiányhoz, és dinamikusan csökkentse az államadósság-rátát, azaz a hazai össztermékhez viszonyított bruttó adósságot. Ezt Varga azzal utasított vissza, hogy a Covid-károk ellensúlyozására végrehajtott költelekezésből egy év alatt csak súlyos növekedési áldozatok árán lehetne kilépni, amiben szintén van igazság.

Lám csak, a magyar gazdaság legfőbb irányítói közt is kialakultak érdemi viták. Nyilvánosan. Ez abban az országban, amelyben a kormánypártok két frakciója ellenszavazat nélkül támogat bármiféle kormányzati előterjesztést, és amelyben a Magyar Nemzeti Bank monetáris tanácsa szintén egyhangúan dönt bármiről – az egyik hónapban szigorításról, a másikban lazításról –, látványos és izgalmas fejlemény. Szórakoztató.

Pedig a Varga és Matolcsy közti vita álságos, abból legfeljebb személyi konfliktusuk mélységére lehet következtetni. Elfedte a lényegét, nevezetesen azt, hogy a jegybank pénzteremtése és a költségvetés költelekezése együttesen járult hozzá az infláció felgyorsulásához; megadták a kezdő lökést, amit a külső körülmények tovább gyorsítottak. Varga különösebb aggályoskodás nélkül ráállt arra is, hogy a kormány a 2022-es választások előtt fedezet nélkül szórjon ki közel kétezer milliárdot a győzelem bebiztosítására. Hiszen sem a személyi jövedelemadó vissza-

térítése a gyermekes családoknak, sem a teljes 13. havi nyugdíj visszaállítása, sem a fegyveres testületek extra juttatása nem volt betervezve a 2022-es költségvetésben. A választások előtti bőkezű osztogatást Matolcsy sem opponálta, csupán általánosságban sürgette, hogy mielőbb le kellene faragni a hiányt.

Teljességgel mindegy tehát, hogy a pénzügyminiszter mikor melyik arcát mutatja, és hogy igaza van-e Matolcsyval szemben vagy sem – bár többnyire igaza van –, mert több mint nyolc éve statisztál ahhoz, hogy a tárcát Orbán Viktor könyvelőirodává züllessze. Ma már nem kell pótköltségvetést készíteni, bármekkora különbség mutatkozik is az előirányzatok és a tényleges kifizetés között. Sőt a kormány bármelyik pillanatban előállhat új kiadási céllal, és Varga teendője arra korlátozódik, hogy annak forrását előteremtse. Hovatovább megszokott decemberi rítus, hogy ha a folyamatok az éves deficit-előirányzatnál jobban alakulnak, akkor a többletbevételt a kormány az utolsó fillérig elkölti, ellenkező esetben pedig zárolja a kiadások egy részét. Az éves költségvetésnek bármelyik fejezete, bármelyik sora bármikor megváltoztatható, csak a fő mutatószámot, a hazai össztermékhez viszonyított hiányt tartják a tervezett arány közelében – mintha ez lenne a felelős gazdálkodás egyetlen bizonyítéka.

Mindeközben a költségvetés teljességgel átláthatatlan, az év közben beiktatott változtatások szinte végtelen folyamata még képzett elemző számára is követhetetlen. Az egyes feladatokat ide-oda dobálják a tárcák között. Jövőre például a honvédelmi kapja meg a sportkiadásokat,

talán azon az alapon, hogy nála még nem volt... A transzparenciát szten-derd kritériumok alapján elemző Open Budget Survey nevű nemzet-közi szervezet aligha véletlenül álla-pította meg a tavalyi költségvetésről, hogy abba a magyar kormány csak korlátozott betekintést enged. Fel-mérése szerint a magyar költségve-tési rendszer a maximális 100 pont-ból 44-et ért el, jelentősen elmarad a megfelelő átláthatóságot jelentő 61 pontos szinttől; a vizsgált 120 ország közül a 67. helyre került, a régióban csak az Európai Unió kívüli orszá-gok teljesítettek nála gyengébben. Az idei helyzet annyival rosszabb, hogy a kormány a háborús veszély-helyzet címén, bár inkább annak ürügyén, rendeleti kormányzásra tért át.

Varga a jövőben sem lesz megátal-kodott reformer, sem karcos kritiku-sa kormánybéli társainak. Olykor beszáll a brüsszelezésbe is, és nem látszanak rajta a kényszeredtség jelei. Azzal pedig, hogy megvétózta a globális minimumadó, súlyos folt esett a tekintélyén. Tavaly ok-tóberben ugyanis még nyilvánosan ünnepelte, hogy a magyar szöveg-módosító javaslatokat elfogadták. „Sikerült áttörést elérnünk a glo-bális minimumadóról szóló megál-lapodás ügyében, így Magyarország is jó szívvel csatlakozhat az ügyhöz” – nyilatkozta, hozzátéve, hogy a tár-gyalásokon „magyar győzelem szü-letett”. Felért egy vereséggel. Mert bár Varga stábja mindvégig aktívan közreműködött a tervezet szövege-zésében, és valóban megannyi kezde-ményezését elfogadták, a miniszter júniusban mégis vétót emelt, amit azzal indokolt, hogy a globális mi-nimumadó adóemeléssel és elbocsá-

tásokkal járna. Közelebb állhat az igazsághoz Gulyás Gergely kancelláriaminiszter érvelése, aki látno-ki módon azt hozta elő, hogy ha az Egyesült Államokban a novemberi választások után a kongresszusban a republikánusok kerülnek többség-be, kihátrálnak a kezdeményezés mögül. De ez még odébb van. A vé-tóra válaszul az Egyesült Államok pénzügyminisztériuma bejelentette, hogy felmondja a Magyarországgal 1979-ben kötött egyezményt a kettős adóztatás elkerüléséről.

Megérte? A jó ég tudja. Ám mind-ebből kiviláglik, hogy Orbán Viktor mindent a republikánusok győzel-mére tesz fel, s ha kell, a kívánsá-gukra habozás nélkül szembefordul az uniós konszenzussal. Még akkor is, ha annak formálásában a magyar szakértők érdemi eredményeket ér-tek el.

Varga szemlátomást jól túri, ha átnyúlnak a feje fölött, de valamiért az extraprofitadókat mégsem vette a nevére. Az üzleti élet befolyásos szereplői előtt igyekszik megőriz-ni makulátlansága látszatát? Van még olyan? Hiszen példátlan, hogy az adóügyekben illetékes pénzügy-miniszter helyett a kormány másik tagja hirdeti meg az új adókat és gyűjtet be közel ezermilliárd forintot, hogy stabilizálja a költségvetés helyzetét. Igaz, Varga megkerülése nem újdonság. Jóllehet 2017-ben bejelentette, hogy a Budapest Ban-kot tőzsdére vihetik, végül csak hozzávarrták az MKB Bankhoz, az is a Mészáros Lőrinc–Szíjj László csoportnál kötött ki. Sőt 2020-ban a Gránitot szintén a tőzsdére szánta Varga, amely ma már Tiborc István többségi tulajdona. Vereséget szen-vedett katázásban is. Tusnádfürdőn

a *Telex* vele készített interjújában elismerte, hogy a kisadózó vállalkozók tételes adójának a korrekciójára nem a József nádor téren kidogozott javaslatot fogadták el, hanem másvalakiét. De hogy kiét, azt máig titok övezi. A profi pénzügyesek több felkészülési időt hagytak volna az átállásra, és sávos adóra tértek volna át, ezek első hallásra észszerűbb javaslatok, mint amiket elfogadtak. „Több változat is volt az asztalon, a kormány és a parlament meghozta a döntést. Én a parlament és a kormány döntését támogatom” – oszlott el minden kétséget Varga. Lelke rajta.

Veszíteni tudni kell. No de ennyiszor?

Az üstökös

Az adócunamit hozó és az üzleti légmentes lelombozó extraprofitadó-csomaggal Nagy Márton gazdaságstratégiai miniszter debütált, aki üstökösként emelkedett ki a második vonalból. Rögvest nemzetközi visszhangot kiváltó vitába keveredett a Ryanair vezérével, Michael O’Learyvel, aki szimplán idiótának nevezte. Nagy Márton érvelése alapján nem minden ok nélkül. Az ugyanis aligha extraprofit, ha a Covid-krach után egy légiforgalmi társaság lassan eléri békebeli nyereségét. A következmény az utasokat sújtja: Budapestről induló járatai közül az ír légitársaság néhányat törölt, másokat ritkított.

A pályakezdő miniszter előző életében a Magyar Nemzeti Bankban edződött, 2015 szeptemberétől Matolcsy alelnöke, képzett pénzügyes, a monetáris politika fő formálója volt. Ha nemzetközi pénzügyi körökben olykor-olykor értetlenked-

tek a monetáris politika egy-egy meglepő fordulatán, Matolcsy rendszerint őt bízta meg a helyzet tisztázásával. Jól állt neki, beszéli a bankárok nyelvét, saját politikáját meggyőzően képviselte. Legnagyobb személyes sikere a devizahitelek forintosítása volt, 2014 őszén az átváltási árfolyamot az ő irányításával állapították meg. Egy svájci frank devizahitel-tartozást 256,47 forintért cseréltek át forintadósságra. Az időzítés kiváltképp szerencsés volt, mert néhány héttel később a svájci frank tovább erősödött, a 310-es kurzus fölé szállt. Az összképet némiképp árnyalja ugyan, hogy a Bajnai-kormány távozása idején egy svájci frankért 160 forintot kellett adni, de az már rég volt, tán igaz sem volt.

Bár tizennyolc évet töltött a jegybankban, egyszer csak összeveszett a főnökével. Ennek részleteiről a legkülönbözőbb változatok terjedtek el, aki terjeszti, maga is hallotta, legálábbis hallotta valakitől, aki maga hallotta a főszereplők valamelyikétől. Az egyik változat szerint Nagy Mártonnak olyannyira sikerült álcáznia egy kamatemelést, hogy Matolcsy nem is vette észre. Amikor 2020 áprilisában a forint árfolyama sokat zuhant, és időszerű volt magasabb kamattal megtámogatni, az alelnök egy ügyes húzással elérte, hogy a jegybanki alapkamat változatlanul hagyása ellenére emelkedjenek a bankközi kamatok. Csak hogy Matolcsy akkor még a minél alacsonyabb kamatok elszánt híve volt. Amikor ezen összeszólalkoztak, Nagy Márton azonnal elcsapta. Bármi legyen is az igazság, jellemző, hogy a pénzügyi folklórban általában Nagy Mártonnak adnak igazat. A konfliktus durvasága pontosan

dokumentálható: a Magyar Nemzeti Bank honlapja azonmód közölte, hogy „a monetáris politikáért, pénzügyi stabilitásért és hitelösztönzésért felelős alelnök – más fontos vezetői megbízatása miatt – a mai napon lemondott alelnöki tisztségéről”, holott Nagy Mártont csak két héttel később nevezték ki miniszterelnöki főtanácsadónak.

Villámgyorsan elsajátította az orbáni gazdaságpolitika lényegét, a legapróbb részletekig alkalmazkodott hozzá. Újdonsült miniszterként megannyi megszólalásában méltatta az üzemanyagok és egyes élelmiszerek árstopját, ami közgazdaságilag totál irreális, súlyos veszteséget okoz a gazdaság érintett szereplőinek, termelőknek, kereskedőknek, a benzinkutak üzemeltetőinek. A más nemi szervével elkövetett csalánverés minősített esetének tekinthető. Nem előzmények nélküli, ennek korábbi változata a rezsicsökkentés álnevű merénylet volt a közszolgáltató cégek ellen, aminek jegyében nekik kellett állniuk a díjtételek lefaragásával előállt veszteséget. Több energiaszolgáltató multi fejvesztve menekült emiatt az országból. Dehogy fejvesztve, mert keményen megfizették a távozásuk árát.

Vonzónak tartja Nagy Márton a nemzeti tulajdon kiterjesztését is a multik rovására, amibe szintén keményen beszállt. Orbán már több mint egy évtizede meghirdette, hogy többségi magyar tulajdont szeretne látni a bankszektorban, a kiskereskedelemben, az energetikában és a médiában. A listát Nagy Márton az építőipari alapanyagok előállításával, a biztosítással és a távközléssel egészítette ki. A többségi magyar tulajdon igénye persze nem általános-

ságban értendő, hanem úgy, hogy a kiszemelt cégeket Mészáros Lőrinc mindent elnyelő birodalmába vagy annak közelébe manőverezzék. Ez történt a pénzügyi szektorban, az energetikában és legutóbb a telefóniában is. Augusztus 22-én a Mészáros-csoporthoz közeli 4iG informatikai vállalat a magyar kormánnyal közösen vételi ajánlatot tett a magyar Vodafone-ra, a tranzakció értéke szerény 715 milliárd forint. A műveletet Nagy Márton nemzetstratégiai jelentőségűnek titulálta, kiiktatva ezzel a versenyhivatali eljárását.

A miniszter osztja Orbán felzárkózási hóbortját is. Amennyiben a magyar és az uniós gazdasági növekedés átlagos tempója közti különbséget sikerülne két százalékponttól 3,5 százalékpontra növelni, akkor a magyar gazdaság 2030-ra elérné az uniós átlagot – mondta, amikor az Országgyűlés illetékes bizottságainak bemutatkozott. Ha pedig négy százalékpont lenne a különbség, akkor még előbb, fűzhetjük hozzá lakonikusan. Ennél fontosabb, hogy a növekedés hajszolásának az árnyoldala a gyorsuló infláció, a költségvetési és a fizetési mérleg együttes hiánya. Az utóbbi miatt kényszerült a kormány a választások utáni megszorításokra, a különadók kiterjesztésére, a kata szigorítására, a beruházási tervek szelektálására. Folytatása következik.

Van azért tárgyi bizonyíték arra is, hogy Nagy Mártonnak mindezek ellenére nem ment el a józan pénzügyes esze. Június 30-án előadást tartott a fideszes fellegrárnak tekinthető Mathias Corvinus Collegiumban, ahol a recesszió és az infláció körüli globális dilemmákat

taglalta, új nézőpontból, reálisan. A magyar gazdaságnak valószínűleg sikerül elkerülnie a recessziót, de a növekedése 2023-ban erősen lassulhat – evezett hazai vizekre, amivel alighanem kisebb vihart kavarhatott, mert utána néhány hétig nem szerepelt a nyilvánosság előtt. Ezzel együtt Nagy Mártonnal erősödött a kormány, hiszen minden tudását kész bevetni kinevezői feltétlen és kritikátlan szolgálatára. A jelek szerint nem tekinti nagy árnak, hogy bankárként szerzett hírnevét kopatja.

Az önagyónünneplő

Az évtized gazdasági fejleményeinek fő alakítója kétségkívül Matolcsy György, aki ugyanúgy a Pénzügykutató Intézetben nevelkedett, mint Bokros Lajos és Surányi György. Ő is az 1980 és 1986 között pénzügyminiszteri tisztséget betöltő Hetényi Istvánt tekinti mentorának és példaképének. Társ szerzője volt az 1987-ben féllégálisan terjedő *Fordulat és reform* című alternatív gazdasági tanulmányának, amely bemerészkedett a politika és a nyilvánosság területe is. Matolcsy azonban 1990-ben levált korábbi társairól. A rendszerváltás utáni első kormányfő, Antall József Miniszterelnöki Hivatalának az élén harcba szállt a tudós pénzügyminiszterrel, Rabár Ferencsel, aki néhány hónap után megsokallta ezt, feladta a küzdelmet, lemondott. Antall jó érzékkel Matolcsytól is megszabadult.

A kiebrudalt ifjú titán nem ért el számottevő tudományos karriert, bár saját kutatóintézetet gründolt, és onnan ontotta az ötleteket. Orbán Viktor első kormányában, 2000-ben tért vissza a politikába. Azt a Chikán

Attilát váltotta, aki a Magyar Nemzeti Bankot vezető Surányi Györgygel és a pénzügyminiszter Járai Zsigmonddal sikeresen menedzselte a magyar gazdaságot az ázsiai, majd az orosz pénzügyi válság idején. Az akkori szóhasználat szerint a három tenor remek összhangban működött, ritka kivételt adva, mennyire sikeres lehet, ha eltérő hátterű szakemberek az alapkérdésekben egyetértenek és összefognak.

Belépése után Matolcsy rögvést az élre tört, hétszázalékos gazdasági növekedést ígérve akart robbantani. A fele jött össze. A Széchenyi-tervvel és főleg a 2001 őszi meghirdetett Széchenyi Pluszal irdatlan költekezésbe fogott, amit – mint láttuk – a Járait váltó pénzügyminiszter, Varga Mihály szó nélkül túrt. Ezzel lezárult az 1995 márciusában Bokros és Surányi személyéhez köthető stabilizációval kezdődött időszak, amelynek során a GDP-hez viszonyítva 90 százalék körüli államadósság példátlan mértékben, legalább 30 százalékponttal csökkent, miközben az infláció megfékeződött, nőtt a foglalkoztatás, és a gazdaság az egyensúlyi pályán közel 25 százalékkal bővült. Magyarország a rendszerváltó országok éllovasa lett. Tiszteletet érdemlő teljesítmény, még akkor is, ha ez az időszak sem volt mentes a hatalmon lévő pártokon belüli konfliktusoktól, a kormányzó és ellenzéki erők hazugságokra épülő ígéretésétől, a finist pedig Orbán és Járai Surányi-ellenes támadásai árnyékkolták be.

Amennyire Matolcsy publikációiból kiviláglik, sokat tanult Bokrostól és Surányitól. Egyrészt éppúgy hajlamos arra, hogy saját maga találja ki a megvalósítandó reformokat,

mint Bokros, és pontokba szedve, a nyilvánosság bevonásának kísérletével induljon harcba értük. Ennek felülmúlhatatlan csúcsteljesítménye az ő kezdeményezésére a Magyar Nemzeti Bank stábja által összeállított versenyképességi csomag, amely szerény 330 pontból áll. Megannyi jó meglátás keveredik benne hevenyészett észrevételekkel, de valamennyi kidolgozatlan, szimpla ötlet. Csak reménykedni lehet benne, hogy Orbán Viktor nem ebben a kötetben fedezi fel magának – Bokros szavaival – a reformok kritikus tömegét, amelynek megvalósítása nélkül esély sincs a magyar gazdaság felzárkóztatására. Mert ha mindbe belekezdenek, még kevesebb az esély arra, mert mindent elural a káosz.

Matolcsyra láthatóan hatott Surányi monetáris politikája is. Ennek egyik fő eleme az úgynevezett csúszó leértékelés, amelynek az volt a lényege, hogy a forint árfolyamát egy előre meghirdetett menetrend szerint devalválják. A folyamatos, kiszámíthatóan lassuló leértékelés serkentette az exportot és ösztönözte a tőkeimportot, vagyis javította a külső egyensúlyt, és hozzájárult a privatizáció felgyorsításához is. Fő funkciója azonban az infláció megfékezése volt, ez is teljesült. A monetáris politika kiérdemelte a nemzetközi befektetői körök bizalmát. Surányit a befolyásos brit Euromoney a régió legjobb jegybankelnökének választotta, a pénzügyi élet szereplőit évről évre minősítő Global Finance magazin pedig négy esztendőn át a legjobb, „A” minősítéssel honorálta. Összehasonlításképpen, az amerikai Fed élén Alan Greenspan ötször, a francia jegybank elnöke – az Európai Központi Bank későbbi vezetője

– Jean-Claude Trichet háromszor kapta meg ezt az osztályzatot.

Surányi nyomán Matolcsy egyenesen dogmának tekintette a forint leértékelését, ez *Egyensúly és növekedés* című alapművéből kiviláglik. Csak éppen ügyet sem vetve arra, hogy az 1990-es évek óta a körülmények alaposan megváltoztak. A magyar külkereskedelem 2010 után már nem deficités volt, hanem mármár szükségtelen mértékű exporttöbbletet produkált, vagyis felesleges volt a kivitel a leértékeléssel még jobban ösztönözni. A külföldi tőkét sem kellett becsábítgatni azal, hogy minden egyes befektetett euróért, dollárért, svájci frankért egyre több forint jár, mert dőlt a pénz Brüsszelből. Ingyen, kamat nélkül. Surányi már 2019-ben nyilvánosan figyelmeztetett arra, hogy a forint árfolyamára jó lenne ügyelni, és arra is, hogy gyorsuló pályán van az infláció. Kritikájára nem a jegybanki vezérkar válaszolt, hanem középvezetők oktatták ki. Pedig jegybankelnöki működése első éveiben Matolcsy még hallgatott Surányira, kérte a tanácsait, ezt-azt meg is szívlelt belőlük.

A forint gyengítése súlyos veszteséget okozott mindenkinek, aki devizában adósodott el. Nem csupán a háztartásoknak, hanem a magyar államnak is. Nyert viszont a Magyar Nemzeti Bank. Amikor Matolcsy beült az elnöki székbe, a forintgyengítő politikával orbitális profitot hozott össze. Azzal, hogy a korábban olcsón vásárolt devizát drágábban adta el. Az árfolyamnyereség 260 milliárd forintjából, amely egyébiránt a költségvetést illette volna meg, alapítványi hálózatot hozott létre. Később a jegybank már befizette az árfo-

lyamnyereséget a költségvetésbe – önként vagy felszólításra, ki tudja. Újabb ok az öndicséretre. A jövő év közepéig pedig a jegybanki alapítványok is megszűnnek.

A zseniöntudatú Matolcsy kedvenc viselete kétségkívül az öngyönyörűség. Mind miniszteri, mind bankelnöki ténykedésével rettenetesen meg van elégedve, rendszeresen bizonygatja, hogy Trianon óta a magyar gazdaság 2010-zel kezdődő évtizede volt a legsikeresebb. Ezzel alig leplezetten szintén a Surányi-korszakra licitál rá. Tény, hogy Orbán jobbkezeként Matolcsy adott fazont az évtized gazdasági fejleményeinek. Például annak, hogy a stabilizáció szükségtelenül elhúzódott, egészen 2014-ig. Majd annak, hogy a válság utáni helyreállítási periódus lezárása után végre beindult növekedést túlpörgette; bár ebben Varga a tettestársa volt. Annak is, hogy a térségben Magyarországon lendült be elsőként az infláció. Végül pedig annak, hogy a Covid-kriszisa kezelése ürügyén, a kanyarban előzés jegyében a kormány és a jegybank együttesen olyan eladósodást zúdított az országra, hogy az államadósság visszaállt a 2008-as szintre. A startvonalra.

Egyébként Matolcsy jóvendölése kevesbé jöttek be, mint a meteorológiai prognózisok, csak ő megúsza. Tévedéseivel soha nem számolt el. Új miniszterként 2010. november 2-án ötéves programot hirdetett, a következő évben háromszázalékos, majd a választásokig 5,2 százalékra gyorsuló növekedéssel. Ezzel szemben 2010 és 2014 között beütött egy kisebb recesszió, és csupán 2,4 százalékkal nőtt a gazdaság. Nem évenként, hanem összesen. Az álmodozást 2011-

ben a Széll Kálmán-tervvel folytatta, amikor beharangozta, hogy a hazai össztermék 80 százaléka 2014-re 65 százalék közelébe, 2016-ra 60 százalék alá hanyatlik. Nyilván bátorította, hogy Bokrosnak, Surányinak sikerült hasonló bravúrt végrehajtania. Csakhogy a külső feltételek megváltoztak. Ezek a lassú növekedés évei voltak, ami infláció helyett deflációval, azaz áreséssel járt, és a külföldi tőke sem dőlt az országba, mint 1995 után. Privatizáció helyett pedig visszaállamosítás volt napirenden. Így a merész adósságcsökkentő tervek közül sem lett semmi. A legnagyobb pofára esést pedig, amint a Vargával történt összeszólalkozásból is kiteszik, a 2020-as esztendő hozta meg, amikor Matolcsy növekedést várt, és súlyos visszaesés következett be. Az előjelet sem találta el.

Mindazonáltal Matolcsynak legalább két jó megérzése volt. Az egyik, hogy tíz év alatt egymillióval növelni kellene a foglalkoztatást. Bár a számszerű cél nem egészen teljesült, és a módszerek is vitathatók – az éhbérért foglalkoztatott közmunkások kizsákmányolása például nem válik éppen a rendszer dicsőségére –, kétségkívül ez az Orbán-kormány egyik sikerágazata. Másik leleménye a pénztárgépek bekötése az adóhatóságokhoz. Itt is vitatható, miért volt fontosabb a kis üzletek forgalmát ellenőrizni, mint például a kaszinókét, de a megoldás vitathatatlanul hozzájárult az általános forgalmi adóból származó jövedelmek megugráshoz. A gazdaság bizonyítható módon felféredett.

Orbán Viktor szemében azonban egészen más érdemei vannak. Az első mindjárt a kormányfő 2010-

es kijelentésének a megvalósítása: pénzt csak onnan lehet elvenni, ahol van. Márpedig ő tudta, hol van, és el is vette, előbb a bankadó, majd az úgynevezett válságadók formájában. A kormányfő azt ígérte, ezek két év múlva megszűnnek, de nem ez történt, csupán átalakultak. Sőt egyre szélesebb körre terjedtek ki, a banki tranzakcióktól a telefóniáig, a hipermarketek forgalmától a közművezetékek hozzáig, a sós és édes élelmiszerektől legújabbán a légi közlekedést választó utasokig.

Önmagában a bankadónak súlyos következménye volt, a régióban 2008 után Magyarországon csökkent a leghosszabb ideig a hitelezés. Eből már jegybankelnökként kreált magának Matolcsy újabb dicsőséget: elindította a növekedési hitelprogramot. A Magyar Nemzeti Bank élén észrevette, hogy a bankok zombiként viselkednek, nem hiteleznek, de arról nagyvonalúan elfeledkezett, hogy ebben az ő miniszterként kigagyalt bankadójának is volna némi szerepe. Kicsire nem adunk. Majd idejében le is állt a növekedési hitelprogrammal, akkor, amikor a banki hitelezés már ismét két számjegyű mértékben bővült, és nem volt szükség a jegybank támogató háttérére. Csakhogy ekkor a kormányfő óvatosan megkérdezte: volt az a nullás hitel, mi lett vele? Matolcsy rögvest újra beindította. A Magyar Nemzeti Bank még ma is csaknem 2700 milliárd forint nulla kamatozású hitelt tart számon, holott a betétekre már 11,75 százalékos kamatot fizet. Tartós veszteség ketyeg.

A másik hőstett a magánnyugdíjpénztári vagyon lenyúlása volt. Ennek a durván háromezer milliárd forintnak egy részét a következő év

költségvetésében elköltötték, a nagyobbik részéből pedig az államadóságot csökkentették. Ám ez sem jött be. Hiába dicsekedett Orbán Viktor 2011 júniusában, hogy a pénztárakban lévő állampapírok bevonásával egyetlen nap alatt négy százalékponttal csökkent az államadóság, mert a devizában fennálló tartozás forintértéke a leértékelődéssel jócskán megugrott, és a kettő éppen semlegesítette egymást. Amennyi állampapírt bevontak, nagyjából annyival nőtt a devizaadóság forintban kifejezett értéke. Így, ahogy az ultizók mondják, pénz az ablakban.

Matolcsy unortodoxnak titulált gazdaságpolitikájának a pénzbesöprés volt az egyik pillére. A másik pillére nettó megszorítás volt, például a nyugdíjkorhatár megszigorítása, a rokkantnyugdíjak felülvizsgálata és ezek, tízezrek visszaminősítése, az általános forgalmi adó 25 százalékos kulcsának 27 százalékra emelése, az alacsony jövedelműek adójóváírásának megszüntetése, az egyetemeken, főiskolákon a térítéses képzés kiterjesztése. Összességében a költségvetés nyugdíjra, egészségügyre, oktatásra fordított kiadásainak lassú elsorvasztása, amit pénzügyminiszterként Varga Mihály is folytatott. Matolcsy válságmenedzselő politikája a védekezésüket megszervezni képtelen csoportokat támadta elsősorban; a kormány végül csak az egyetemistáknak tett engedményt, bár amikor ezt Palkovics László akkori felsőoktatási államtitkár végigtárgyalta a hallgatói önkormányzatokkal, Matolcsy már a jegybank élén állt. Minisztersége idején vette kezdetét az a politika, amelynek fő nyertesei az elmúlt tíz évben

a tehetősebb családok voltak. Őket segíti az egykulcsos adó, a gyermekek után igénybe vehető adó- és járulékkedvezmény – ezt tetőzte be az idén, előzetes választási ajándék gyanánt, a személyi jövedelemadó egy részének visszatérítése –, a családi otthoneremtési kedvezmény, a lakások felújítására igényelhető ötvenszázalékos támogatás.

A Magyar Nemzeti Bank élén Matolcsy több módon is kiszolgált a kormányfő igényeit. Amikor azt kérte tőle, vásároljon monetáris aranyat, annak ellenére megtette, hogy hetekkel korábban az Országgyűlésben azt fejtegette, nincs szükség rá. Orbán kívánságára egészen addig alacsonyán tartotta a jegybanki alapkamatot, amíg lehetett. A kormányfőnek kedvezett azzal is, hogy a Magyar Külkereskedelmi Bank szanálását a Magyar Nemzeti Bank – jelesül Nagy Márton – menedzselte, majd annak privatizációját néhány strómangyanús vevő közbeiktatásával olyan pályára állították, hogy végül Mészáros Lőrinc érdekeltségébe kerüljön. Az európai integráció elmélyítését ellenző miniszterelnökkel teljes harmóniában olyan kritériumrendszert eszközölt össze a jegybanki apparátus, amely kizárja a gyors csatlakozást az euróövezethez. Erre a vonatra Varga Mihály is felkapaszkodott, sőt azt is nyilatkozta, ha Magyarország 2030 táján az európai közös kassza nettó befizetője lesz, át kell gondolni az uniós tagságot.

Addig még van egy kis idő.

Mocorgás a cserepadon

Ha valóban kétségessé válik az állam fizetőképessége, mint 2008-ban, a három kulcsszereplőn – Varga Mihályon, Matolcsy Györgyön és Nagy

Mártonon – kívül eminens szerep juthat a válságkezelésben Szijjártó Péternek, aki a vakcinák és a lélegeztetőgépek beszerzésénél már bizonyított, és újabban az orosz kapcsolatok ápolásának, a gázimport növelésének a fő felelőse. Az uniós pénzek sorsáról nem ő tárgyal, hanem Navracsics Tibor, a korábbi uniós biztos, a brüsszeli formális és informális szabályok jó ismerője. Ő nemrég hasonlóképpen járt, mint egy évtizede Varga. Miközben időről időre azt ismételte, hogy szeptemberben van esély a megállapodásra, az Országgyűlés elfogadott egy sajátos határozatot arról, milyen stratégiát kell követnie a magyar kormánynak az unió jövőjéről szóló tárgyalásokon. Eszerint a szerződésből törlendő az „egyre szorosabb egység”, amely az unió befolyásos politikusainak a szóhasználatában az elmélyítés kulcsifejezése, viszont bele kell venni, hogy az integráció alapját Európa keresztény gyökerei és kultúrája jelentik. A nemzetállamok Európája gondolkör jegyében lehetővé kell tenni, hogy a nemzeti parlamentek megakadályozhassák a nekik nem tetsző uniós jogszabályok elfogadását, az Európai Parlament tagjait pedig nem választanák, hanem a nemzeti parlamentek delegálnák – efféle eszmék képviselőtére kötelezi a határozat a magyar kormányt, miközben Navracsics az egyre szorosabb egység képviselőivel harcol az uniós pénzekért.

Mindemellett az országgyűlési határozat szerint meg kell tiltani, hogy az Európai Unió eladósodjon, ami különösen pikáns, hiszen a helyreállítás alapból Magyarországnak speciál mintegy tízmilliárd euró olcsó hitel járna. Most akkor kell a hitel, vagy meg kell tiltani Brüsszel

eladósodását, kéretik végre eldönteni. Kormánypárti oldalról egyedül Navracsics nem támogatta az országgyűlési határozatot, feltehetőleg pedzi, hogy épp úgy alibiköröket futtatnak vele, mint annak idején Varga Mihállyal az IMF-nél. Az uniós alkudozás másik kulcsfigurája az igazságügyi miniszter Varga Judit, aki, bár ígéri, hogy a magyar kormány kész Brüsszellel a kompromisszumra, minden egyes nyilatkozata, egész testbeszéde ennek az ellenkezőjét sugallja.

Rajtuk kívül bármikor bevonható a válságkezelésbe a menedzseri pályája után az oktatásban, az akadémia szétverésében, az egyetemek alapítványi kiszervezésében és több más területen kipróbált Palkovics László akadémikus, újabban technológiai és ipari miniszter. Bevethető az első vonalban a vállalatirányítási tapasztalatokkal szintén felvértezett, a diplomáciai pályába is belekóstolt Csák János, aki ma kulturális és innovációs miniszterként tengeti napjait. Orbán bármikor aktivizálhatja a kormányba visszatért Lázár Jánost is, ha éppen nem tekint potenciális kihívójának. Lázárnak már van uniós sikerélménye, 2013-ban a pályázatási szabálytalanságok miatt kilátásba helyezett több százmilliárd forintos bírságot cirka 75 milliárdra alkudta le. Bármikor megint szükség lehet rá. Kéznél van.

Akárhonnán nézzük is, a kormányban a szerepek bármikor megkavarthatók. A keretben Szijjártó, Lázár vagy Nagy Márton kvalitásai aligha vitathatók. Ha a Varga–Matolcsy-tandem a nemzetközi mezőnyben totál amortizálódna, van utánpótlás, sőt adott esetben az OTP Bank elnök-vezérigazgatója, Csányi Sándor is bizonyára rávehető, hogy beszálljon, ha a haza azt követeli meg. De ne ragadtassuk el magunkat, maradjunk a kormány vezéralakjainál. Ők valamennyien elszánt hívei a miniszterelnöknek – Lázár is? kérdez vissza a másik énem tétován –, és abban is egyívásúak, hogy mindegyiküknek kétharmados tudata van. Tisztában vannak vele, hogy belföldön nincs előttük akadály. Elszánt hívei az állami dirigizmusnak, tudják, hogy kormányuk, még inkább annak a feje, bármit megtehet.

A kétharmad formálisan is olyan erős felhatalmazást ad, hogy a kormány bármikor bárhonnán bármennyi pénzt elő tud teremteni, akár egyik napról a másikra. Forintban.

Csődveszélyt csupán a nemzetközi pénzügyi kapcsolatok tartós lefagyása jelenthet. A 2008-as szindróma. Azt viszont ma már Orbánnal az élen feltehetőleg nehezebb kezelni, mint nélküle. Bár ha Brüsszlel és az IMF-ről lepattan, talonban ott van Moszkva és Peking.

Addig, amíg.